

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут публічного управління
Кафедра менеджменту, публічного управління та персоналу

ПРИСЯЖНЮК ЛАРИСА МИКОЛАЇВНА

**УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНУ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ В ПИТАННЯХ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ
ЖИТЕЛІВ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ**

спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування
освітньо-професійна програма – Публічне управління та адміністрування
Кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи ДСПУАзм-21
Присяжнюк Лариса Миколаївна

Науковий керівник:
д.е.н, професор
Жуковська Аліна Юріївна

ТЕРНОПІЛЬ – 2025

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ПИТАННЯХ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЖИТЕЛІВ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	6
1.1. Сутність, мета та принципи цивільного захисту населення в умовах сучасних викликів.....	6
1.2. Роль органів місцевого самоврядування у забезпеченні цивільного захисту у територіальній громаді.....	12
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	19
2.1. Оцінка сучасного стану системи цивільного захисту в територіальній громаді	19
2.2. Проблеми та виклики в організації цивільного захисту територіальній громаді.....	26
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	33
3.1. Запровадження ефективних механізмів управління цивільним захистом	33
3.2. Підходи до оптимізації діяльності органів місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту	39
ВИСНОВКИ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47

ВСТУП

Актуальність проблеми. В умовах воєнної агресії проти України, частих техногенних аварій, кліматичних змін та інших загроз питання цивільного захисту набувають особливої ваги. Забезпечення безпеки населення стало одним із ключових завдань державної політики, реалізація якого значною мірою покладається на органи місцевого самоврядування. Саме вони є найближчою до людей ланкою влади, яка безпосередньо відповідає за організацію заходів захисту, оповіщення, евакуації та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Проте аналіз практики функціонування місцевих громад свідчить, що їхня діяльність у сфері цивільного захисту потребує удосконалення: бракує ресурсів, кваліфікованих кадрів, ефективних управлінських механізмів та системного підходу до взаємодії між усіма суб'єктами безпеки. Тому дослідження теоретичних і практичних засад підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування у цій сфері є актуальним і суспільно значущим завданням.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми забезпечення цивільного захисту та розвитку місцевого самоврядування розглядаються у працях таких українських науковців, як В. Андріяш, О. Мельничук, І. Мазур, М. Кодола, Н. Романенко, В. Князєв, Т. Васильєва. Вони акцентують увагу на необхідності посилення ролі місцевих органів влади у системі національної безпеки, формуванні ефективних управлінських структур і використанні сучасних технологій управління ризиками. Водночас питання практичного удосконалення діяльності органів місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту населення залишаються недостатньо розкритими, що зумовлює потребу в подальших наукових дослідженнях.

Мета кваліфікаційної роботи-теоретичне обґрунтування та розроблення практичних рекомендацій щодо удосконалення діяльності органів місцевого самоврядування в питаннях цивільного захисту жителів територіальної громади.

Відповідно до мети були поставлені такі основні **завдання:**

- розкрити сутність, мету та принципи цивільного захисту населення в умовах сучасних викликів;
- визначити роль органів місцевого самоврядування у забезпеченні цивільного захисту територіальної громади;
- дати оцінку сучасного стану системи цивільного захисту в територіальній громаді;
- виявити основні проблеми та виклики в організації цивільного захисту на місцевому рівні;
- обґрунтувати напрями удосконалення діяльності органів місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту;
- запропонувати заходи щодо підвищення рівня готовності та інформованості населення у сфері безпеки.

Об'єкт дослідження – процес організації діяльності органів місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту населення територіальної громади.

Предмет дослідження – удосконалення діяльності органів місцевого самоврядування в питаннях цивільного захисту жителів територіальної громади.

Методи дослідження. У процесі дослідження застосовано загальнонаукові та спеціальні методи: аналіз і синтез – для вивчення сутності цивільного захисту та управлінських процесів; системний підхід – для визначення взаємозв'язку елементів системи безпеки громади; порівняльний аналіз – для зіставлення ефективності різних організаційних моделей; статистичний метод – для оцінювання результатів діяльності; графічний метод – для наочного представлення отриманих даних. Використання цих методів забезпечило комплексність і достовірність результатів.

Практична значимість результатів дослідження полягає у можливості їх безпосереднього використання в діяльності Збараської міської ради для підвищення ефективності управління у сфері цивільного захисту населення. Запропоновані підходи можуть бути використані при розробленні місцевих програм і планів цивільного захисту, вдосконаленні системи оповіщення та

реагування на надзвичайні ситуації, організації навчання посадових осіб і населення щодо дій у кризових умовах.

Результати дослідження також можуть стати підґрунтям для посилення взаємодії між органами місцевого самоврядування, Державною службою України з надзвичайних ситуацій та громадськими організаціями у сфері безпеки. Їх практичне впровадження сприятиме формуванню стійкої та безпечної Збараської територіальної громади, здатної ефективно реагувати на сучасні виклики та мінімізувати наслідки надзвичайних ситуацій.

Апробація результатів дослідження. За результатами дослідження опубліковано тези доповідей на тему: «Удосконалення діяльності органів місцевого самоврядування через ефективне залучення інвестицій, аналітику та забезпечення цивільного захисту населення» наукової конференції молодих вчених, аспірантів та студентів кафедри менеджменту, публічного управління та персоналу «Інноваційні технології в менеджменті та публічному управлінні» (Тернопіль, ЗУНУ, 27 листопада 2025р.) та «Інтегровані підходи до обліково-аналітичного забезпечення та інвестиційної діяльності в органах місцевого самоврядування: забезпечення сталого розвитку і цивільного захисту» у Х ювілейній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених з міжнародною участю «Актуальні проблеми економіки, підприємництва та управління на сучасному етапі» (Тернопіль, ЗУНУ, 20 листопада 2025р.).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ПИТАННЯХ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЖИТЕЛІВ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

1.1. Сутність, мета та принципи цивільного захисту населення в умовах сучасних викликів

Сучасні умови розвитку українського суспільства характеризуються зростанням масштабів та непередбачуваності загроз, що мають як природний, так і техногенний, соціальний та воєнний характер. Воєнна агресія проти України, активізація техногенних ризиків, погіршення екологічної ситуації, глобальні зміни клімату та підвищення рівня урбанізації створюють принципово нове середовище, у якому система цивільного захисту набуває стратегічного значення. Забезпечення безпеки населення стає ключовим завданням держави та органів місцевого самоврядування, адже саме вони відповідають за організацію, координацію та реалізацію заходів, спрямованих на зменшення наслідків надзвичайних ситуацій та збереження життя людей. Теоретичне розуміння цивільного захисту дозволяє обґрунтувати організаційні рішення, визначити оптимальний розподіл повноважень між різними суб'єктами системи, а також адаптувати механізми реагування до новітніх ризиків. Значна роль у цьому процесі належить органам місцевого самоврядування, які виступають найближчою до населення ланкою влади та забезпечують реалізацію заходів цивільного захисту на територіальному рівні.

Нормативно-правові повноваження органів місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту визначаються широким спектром законодавчих актів України, що регулюють організацію безпеки населення та територій. На місцевий рівень покладається комплекс обов'язків, спрямованих на створення, підтримання та функціонування системи цивільного захисту як у мирний час, так і в особливий період.

По-перше, відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та Закону України «Про цивільний захист населення», органи місцевої

влади забезпечують організацію й виконання заходів цивільного захисту, затверджують місцеві програми у цій сфері, а також контролюють їх реалізацію [10]. До їхніх ключових повноважень належить створення комісій з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій, формування місцевих підрозділів цивільного захисту, визначення відповідальних посадових осіб та ухвалення рішень щодо реагування на надзвичайні ситуації.

По-друге, органи місцевого самоврядування забезпечують розвиток інфраструктури цивільного захисту, зокрема утримання та модернізацію захисних споруд, систем оповіщення, пунктів збору та евакуації. Вони відповідають за створення умов для функціонування добровільних формувань цивільного захисту та налагодження співпраці з Державною службою України з надзвичайних ситуацій.

По-третє, нормативно визначені повноваження включають організацію навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, проведення тренувань та інформаційно-просвітницької роботи. Місцева влада несе відповідальність за забезпечення доступності інформації щодо ризиків та правил безпеки, особливо для вразливих категорій населення.

По-четверте, важливою складовою нормативно-правових повноважень є забезпечення готовності до евакуації, проведення рятувальних та аварійних робіт, а також координація взаємодії між суб'єктами господарювання, комунальними підприємствами, організаціями та населенням у разі виникнення загрози. ОМС ухвалюють рішення про запровадження режимів надзвичайної ситуації та організують роботу оперативних штабів. Нормативно-правові повноваження органів місцевого самоврядування формують основу для створення ефективної системи цивільного захисту в територіальній громаді, визначаючи їхню провідну роль у забезпеченні безпеки та життєстійкості місцевого населення.

Місцева система цивільного захисту формується як цілісний комплекс організаційних структур, повноважень та механізмів взаємодії, спрямованих на забезпечення готовності територіальної громади до запобігання надзвичайним ситуаціям, реагування на них та ліквідації їх наслідків. Ефективність такої

системи визначається чіткістю розмежування компетенцій між її елементами, а також здатністю органів місцевого самоврядування координувати діяльність у межах єдиного управлінського циклу. Ключова роль у забезпеченні узгодженості дій належить комісіям з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій, які функціонують як постійно діючі координаційні органи. Вони здійснюють аналіз ризиків, визначають рівень загроз для території громади, ухвалюють управлінські рішення щодо запровадження превентивних заходів, режимів функціонування системи цивільного захисту, організації евакуаційних заходів та мобілізації ресурсів. Засідання комісії виступають інструментом вироблення консолідованих рішень за участю представників виконавчих структур, комунальних підприємств, служб екстреної допомоги та інших суб'єктів, відповідальних за захист населення. Особливе значення має оперативність ухвалення рішень комісії, оскільки саме вони визначають порядок дій усіх підпорядкованих структур у разі зміни рівня небезпеки [15].

Важливою складовою місцевої системи цивільного захисту є функціональні та спеціалізовані підрозділи, що забезпечують практичну реалізацію заходів безпеки. До їх числа належать підрозділи пожежно-рятувальної служби, формування з матеріально-технічного забезпечення, аварійно-відновлювальні бригади, служби оповіщення та інженерного захисту. Вони здійснюють реагування на аварії, пожежі, руйнування інфраструктури, виконують пошуково-рятувальні операції, забезпечують критично важливі функції життєдіяльності громади в період дії надзвичайної ситуації. Координація між такими структурами потребує уніфікованих процедур, стандартизованих сигналів оповіщення та оперативного інформаційного обміну, що мінімізує час реагування на інцидент.

Невід'ємним елементом є посадові особи, відповідальні за організацію та підтримання системи цивільного захисту на місцевому рівні. До них належать керівники виконавчих органів ради, уповноважені з питань цивільного захисту, фахівці відділів з надзвичайних ситуацій та представники комунальних служб, які несуть відповідальність за виконання конкретних функцій у межах визначених повноважень. На них покладається завдання планування заходів

цивільного захисту, розроблення локальних нормативних документів, координація роботи підрозділів, організація навчань населення та персоналу, ведення документації з питань безпеки. Рівень їх професійної компетентності та організаційної дисципліни значною мірою визначає результативність функціонування всієї системи.

Суттєве значення для стабільності системи має робота чергово-диспетчерських служб, які забезпечують безперервний моніторинг ситуації на території громади, приймання та опрацювання інформації від населення, підприємств і служб екстреної допомоги. Вони виконують функції комунікаційного вузла, який акумулює оперативні дані та забезпечує передавання інформації до відповідальних органів управління, що дозволяє своєчасно активувати необхідні механізми реагування. Додатковими елементами місцевої системи є евакуаційні комісії, штаби з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, резервні пункти управління та тимчасові формування, які вводяться в дію у разі ускладнення обстановки. Їх діяльність спрямована на забезпечення безпечного переміщення населення, організацію тимчасового розміщення осіб, залучення додаткових людських та матеріальних ресурсів, а також координацію між різними рівнями системи цивільного захисту. Зведені у взаємопов'язану структуру зазначені елементи створюють керовану систему, здатну забезпечити комплексний підхід до захисту населення й території громади від загроз природного, техногенного та соціального походження. Взаємодія між ними базується на принципах єдності управління, безперервності інформаційних потоків та раціонального розподілу функцій, що уможливорює оперативне реагування на виклики та зменшення негативних наслідків надзвичайних ситуацій.

Механізм прийняття управлінських рішень у сфері забезпечення безпеки населення органами місцевої влади формується як послідовність організаційних, аналітичних та контрольних дій, спрямованих на мінімізацію ризиків для життєдіяльності територіальної громади. Він ґрунтується на засадах законодавчо визначених повноважень органів місцевого самоврядування, принципах обґрунтованості, оперативності та відповідальності за результат (табл. 1.).

Механізм прийняття управлінських рішень у сфері безпеки населення

Етап механізму	Зміст етапу	Основні виконавці	Результат
1. Виявлення та ідентифікація загроз	Збір, аналіз і узагальнення даних про потенційні природні, техногенні та соціальні ризики; оцінка вразливості території громади.	Чергово-диспетчерські служби, комунальні підприємства, ДСНС, відділи з питань НС.	Формування первинної інформаційної бази про стан безпеки.
2. Аналітична оцінка та прогнозування	Визначення масштабів можливих наслідків, моделювання сценаріїв розвитку подій, оцінювання потреб у ресурсах.	Профільні департаменти ОМС, аналітичні групи, представники спеціалізованих служб.	Підготовка обґрунтованих висновків для прийняття рішень.
3. Розроблення варіантів управлінських рішень	Підготовка проєктів заходів щодо запобігання НС, реагування та ліквідації наслідків; оцінка їх ефективності та доцільності.	Відділи цивільного захисту, комунальні служби, структурні підрозділи місцевої влади.	Пакет альтернативних управлінських пропозицій.
4. Колегіальне ухвалення рішень	Розгляд запропонованих варіантів, визначення пріоритетів, ухвалення управлінських рішень на засіданні комісії ТЕБ та НС.	Комісія з питань ТЕБ і НС, керівництво ОМС, представники служб.	Прийняте рішення, обов'язкове для всіх виконавців.
5. Організація виконання рішень	Доведення рішень до виконавців, постановка завдань, мобілізація ресурсів, координація дій підрозділів.	Керівники служб, відповідальні особи ОМС, виконавчі органи.	Реалізація заходів відповідно до ухваленого плану.
6. Моніторинг і контроль	Оцінка ходу виконання, контроль відповідності дій плану, коригування рішень у разі зміни оперативної обстановки.	Керівництво ОМС, відділи цивільного захисту, контролюючі служби.	Підтримання керованості процесів та забезпечення оперативної реакції.
7. Підсумковий аналіз та удосконалення	Аналіз ефективності впроваджених заходів, формування рекомендацій, оновлення місцевих програм і планів реагування.	Відділи НС та аналітичні групи ОМС.	Підвищення якості управління у сфері безпеки населення.

Примітка. Складено автором на основі [22]

Процес ухвалення рішень розпочинається з ідентифікації загроз, що включає моніторинг стану інженерної інфраструктури, аналіз динаміки природних, техногенних та соціальних ризиків, оцінку вразливості території та прогнозування можливих сценаріїв розвитку подій. Інформаційною базою для такого аналізу слугують дані чергово-диспетчерських служб, комунальних підприємств, підрозділів ДСНС, медичних закладів та екологічних служб.

Наступним етапом є формування варіантів управлінських рішень, які розробляються профільними структурними підрозділами місцевої влади. Вони готують проекти рішень щодо превентивних заходів (укріплення інфраструктури, інженерна профілактика, оновлення систем оповіщення), заходів реагування (евакуація, мобілізація ресурсів, залучення рятувальних служб) або відновлювальних робіт. На цьому рівні важливим є дотримання принципу комплексності, що передбачає врахування економічних, соціальних, екологічних та організаційних наслідків.

Ухвалення рішень відбувається переважно через комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій, які виступають центральною координаційною ланкою механізму управління безпекою. Комісія ретельно аналізує запропоновані варіанти, оцінює їх відповідність ситуації, визначає порядок дій та рівень залучення служб. Рішення комісії набувають статусу обов'язкових для виконання всіма місцевими підрозділами та комунальними службами, що забезпечує єдність управління.

Заключним етапом механізму є організація виконання та контроль, який передбачає доведення рішень до виконавців, координацію їхньої діяльності, оперативне коригування заходів під час зміни ситуації та аналіз ефективності вжитих дій. Контроль здійснюється керівництвом органів місцевого самоврядування, спеціально уповноваженими посадовими особами й відділами з питань цивільного захисту. На основі результатів контролю формуються рекомендації щодо удосконалення місцевих програм безпеки та оновлення планувальних документів. Механізм прийняття рішень у сфері безпеки населення характеризується багаторівневістю, міжвідомчою взаємодією та високою залежністю від якості інформаційного забезпечення. Його

результативність визначається здатністю органів місцевої влади забезпечувати безперервність управлінського циклу та оперативно адаптувати дії до умов зовнішнього середовища.

1.2. Роль органів місцевого самоврядування у забезпеченні цивільного захисту у територіальній громаді

Сучасні умови функціонування територіальних громад характеризуються зростанням спектра ризиків, що охоплюють природні, техногенні, соціальні та військові загрози. Відповідно підвищується потреба у формуванні ефективної системи цивільного захисту, здатної забезпечувати безперервність життєдіяльності населення навіть за умов кризових ситуацій. Органи місцевого самоврядування, будучи найбільш наближеними до потреб громади, відіграють ключову роль у забезпеченні оперативного реагування, організації превентивних заходів та створенні сприятливих умов для захисту населення. Проте ефективність їхньої діяльності значною мірою залежить від науково обґрунтованого розуміння сутності цивільного захисту та його структурної організації. Саме тому важливим завданням є розкриття теоретичних засад функціонування системи цивільного захисту, що становить концептуальну основу для формування комплексних управлінських рішень у межах територіальної громади.

Цивільний захист розглядається як багатокomпонентний соціально-управлінський інститут, що поєднує організаційні, правові, технічні та інформаційні механізми, спрямовані на запобігання, реагування та мінімізацію наслідків надзвичайних ситуацій. У загальнотеоретичному розумінні цивільний захист визначають як сукупність скоординованих дій державних органів, місцевого самоврядування, спеціалізованих служб, підприємств та населення, спрямованих на забезпечення безпеки людини, збереження матеріальних цінностей і стабільності функціонування суспільних систем в умовах небезпек різного походження. Таке трактування відображає базову ідею цивільного

захисту як комплексної діяльності, що забезпечує стійкість територіальних систем до впливу ризиків (рис. 1.1.).

Рис. 1.1. Вертикальна модель системи цивільного захисту

Примітка. Складено автором на основі [12]

Законодавчі підходи доповнюють науковий зміст, окреслюючи цивільний захист як систему заходів, спрямованих на захист населення і територій від надзвичайних ситуацій, організацію ліквідації їх наслідків та підтримання готовності відповідних сил і засобів. У цьому контексті цивільний захист виступає не лише реактивною діяльністю, а й превентивним інструментом управління безпекою, інтегрованим у всі ключові процеси розвитку громади. Системна природа цивільного захисту проявляється у його структурній багаторівневості. Він функціонує як комплекс взаємопов'язаних елементів, кожен з яких виконує специфічні функції та забезпечує реалізацію певних підсистем. Загалом структура цивільного захисту включає:

1. Нормативно-правову підсистему, яка формує правові засади функціонування системи, визначає повноваження суб'єктів, порядок організації заходів та відповідальність за їх виконання. Регламентуюча роль цієї підсистеми забезпечує узгодженість дій усіх учасників цивільного захисту.

2. Організаційно-управлінську підсистему, що включає органи державної влади, органи місцевого самоврядування, спеціальні комісії та штаби. Вона забезпечує планування, координацію, керівництво та контроль за реалізацією заходів у сфері безпеки населення.

3. Силову підсистему, представлену аварійно-рятувальними службами, комунальними формуваннями, підрозділами швидкого реагування та добровольчими рятувальними об'єднаннями. Її функцією є безпосереднє виконання робіт із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

4. Ресурсну підсистему, до якої належать матеріальні, технічні, фінансові, інформаційні та кадрові ресурси, що використовуються для забезпечення готовності системи цивільного захисту. Наявність достатніх ресурсів визначає реальну спроможність громад реагувати на кризові події.

5. Інформаційно-аналітичну підсистему, що забезпечує збір, оброблення, моніторинг і передавання інформації про загрози та наслідки, а також підтримує прийняття управлінських рішень. Вона охоплює системи оповіщення, ситуаційні центри, чергові служби та комунікаційні мережі.

6. Підсистему підготовки населення та персоналу, що формує культуру безпеки, здійснює навчання та тренування щодо дій у надзвичайних ситуаціях. Її значення суттєво зростає в умовах воєнних загроз та техногенних ризиків.

Структурна взаємодія зазначених підсистем формує цілісну модель цивільного захисту, яка функціонує за принципами комплексності, безперервності управління, превентивності та пріоритетності захисту життя і здоров'я людей. Саме системний підхід дозволяє органам місцевого самоврядування ефективно виконувати свої функції, забезпечувати стійкість територіальної громади та організовувати роботу всіх суб'єктів у межах єдиного управлінського механізму.

Цілі цивільного захисту формують концептуальну основу функціонування всієї системи безпеки територіальної громади та визначають стратегічні орієнтири діяльності органів місцевого самоврядування. Їх зміст відображає пріоритет державної політики щодо захисту населення та територій від небезпек природного, техногенного і соціального походження. У науковій площині цілі

цивільного захисту розглядаються як взаємопов'язані напрями діяльності, спрямовані на створення умов, за яких ризики виникнення надзвичайних ситуацій зводяться до мінімуму, а наслідки потенційних подій не завдають критичної шкоди життю людей, інфраструктурі та соціально-економічному розвитку громади (табл. 1.2.).

Таблиця 1.2.

Основні цілі цивільного захисту у територіальній громаді

Ціль цивільного захисту	Зміст та характеристики	Очікувані результати реалізації
Попередження надзвичайних ситуацій	Комплекс превентивних заходів, спрямованих на виявлення потенційних загроз, оцінку їх імовірності та усунення умов, що можуть спричинити аварії, катастрофи чи інші небезпечні події. Передбачає моніторинг ризиків, планування, профілактичні інженерні та організаційні рішення.	Зниження рівня загроз, запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, підвищення стійкості функціонування критичної інфраструктури.
Мінімізація наслідків надзвичайних ситуацій	Оперативне реагування на НС, локалізація небезпечних процесів, своєчасна ліквідація наслідків та організація заходів з відновлення життєдіяльності громади. Передбачає застосування сил і засобів захисту, проведення рятувальних та відновлювальних робіт.	Обмеження масштабів руйнувань, зменшення кількості постраждалих, скорочення часу відновлення функцій об'єктів та інфраструктури.
Забезпечення безпеки населення	Система заходів щодо захисту життя, здоров'я та майна громадян, включно з їх оповіщенням, евакуацією, медичним забезпеченням, інформуванням та підготовкою до дій у небезпечних ситуаціях.	Підвищення рівня захищеності та готовності населення, своєчасне реагування людей на небезпеку, збереження життя й здоров'я громадян.

Примітка. Складено автором на основі [15]

Однією з ключових цілей цивільного захисту є попередження надзвичайних ситуацій, що передбачає комплекс превентивних заходів, спрямованих на усунення або зменшення дії небезпечних факторів. Превентивна

діяльність охоплює ідентифікацію загроз, регулярний моніторинг стану інженерних споруд і мереж, аналіз потенційних ризиків, розроблення планів запобігання, інженерну підготовку територій, модернізацію систем оповіщення та інформування населення. Завдяки таким заходам формується основа для зменшення ймовірності виникнення аварій, катастроф або інших небезпечних подій, що може мати суттєві соціальні та економічні наслідки.

Другою системною ціллю є мінімізація наслідків надзвичайних ситуацій, яка реалізується шляхом швидкого реагування, локалізації небезпеки та організації відновлювальних робіт. До її змісту входить забезпечення готовності аварійно-рятувальних служб, підтримання необхідного рівня матеріальних резервів, оперативне прийняття управлінських рішень, а також своєчасна евакуація населення з небезпечних зон. Мінімізація наслідків передбачає також відновлення порушених систем життєзабезпечення, інфраструктури, соціальних об'єктів і забезпечення життєдіяльності постраждалого населення. На цьому етапі важливим є узгоджена взаємодія всіх структурних підрозділів місцевої влади, що дає змогу зменшити обсяг матеріальних збитків та відновити стабільність функціонування громади у максимально короткі строки.

Центральним стратегічним орієнтиром цивільного захисту є забезпечення безпеки людей, яка розглядається як базова соціальна цінність та основний критерій ефективності всієї системи. Йдеться про створення умов, за яких життя, здоров'я та права людини захищені від негативного впливу небезпечних факторів. Забезпечення безпеки передбачає організацію ефективного інформування населення про ризики, проведення навчання щодо правил поведінки, формування культури безпеки та підготовленості громадян до дій у надзвичайних ситуаціях. Водночас ця ціль вимагає підтримання належного рівня готовності служб, забезпечення доступності засобів індивідуального захисту, створення надійної інфраструктури укриттів і захисних споруд.

Системність зазначених цілей полягає у тому, що їхня реалізація відбувається у єдиному управлінському циклі, де превентивність спрямована на недопущення розвитку подій, реагування – на обмеження їхніх наслідків, а комплекс заходів із захисту населення – на збереження людського потенціалу

громади. Такий підхід забезпечує високий рівень стійкості територіальних систем до впливу зовнішніх загроз і є важливою передумовою для розвитку спроможних, безпечних і конкурентоспроможних громад.

Функціонування системи цивільного захисту ґрунтується на низці базових принципів, що забезпечують її спроможність діяти ефективно у змінному ризиковому середовищі. Сукупність цих принципів формує концептуальну основу організації превентивних, реагувальних та відновлювальних заходів, спрямованих на захист населення й територій. Їх дотримання дозволяє забезпечити узгодженість рішень органів державної влади, місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання, а також підтримувати належний рівень готовності громади до небезпечних подій [40].

Превентивність полягає у пріоритетності заходів запобіжного характеру — від ідентифікації ризиків до усунення чинників, здатних спричинити надзвичайні ситуації. Безперервність передбачає стабільне функціонування системи у повсякденний час, у період загрози та під час реагування, що забезпечується постійним моніторингом, плануванням і підтриманням ресурсної готовності. Комплексність проявляється у взаємоузгодженому використанні організаційних, технічних, правових і фінансових інструментів захисту, а також у взаємодії всіх суб'єктів цивільного захисту. Принцип субсидіарності визначає розподіл відповідальності між рівнями управління відповідно до їх спроможності оперативно реагувати на загрозу, що дозволяє максимально швидко приймати управлінські рішення в межах громади.

Сучасні умови функціонування системи цивільного захисту України ускладнені низкою масштабних викликів. Збройна агресія російської федерації зумовила зростання кількості загроз військового характеру, включаючи ракетні обстріли, застосування вибухонебезпечних предметів, руйнування критичної інфраструктури. Поряд із воєнними загрозами зберігається високий рівень техногенних ризиків, пов'язаних із аваріями на промислових об'єктах, транспорті, у сфері енергетики та комунального господарства. Універсальність системи випробовується також природними катастрофами — повеннями, буревіями, температурними аномаліями, які посилюються внаслідок

кліматичних змін. Додатковим чинником нестабільності виступають терористичні загрози, що вимагають підвищення рівня антитерористичного захисту та взаємодії структур сектору безпеки (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Основні принципи цивільного захисту та ключові виклики безпеці

Принцип цивільного захисту	Зміст принципу	Сучасні загрози, що підсилюють його значення
Превентивність	Перевага профілактичних заходів, спрямованих на зменшення ймовірності виникнення небезпечних подій.	Техногенні аварії, природні катастрофи, воєнні удари по критичній інфраструктурі.
Безперервність	Постійна готовність системи, безперервний моніторинг ризиків, підтримання сил і засобів у робочому стані.	Ракетні атаки, раптові техногенні інциденти, швидкоплинні стихійні явища.
Комплексність	Узгоджене застосування організаційних, інженерних, інформаційних і ресурсних інструментів захисту.	Масштабні НС, що потребують одночасної мобілізації різних підсистем (воєнні руйнування, катастрофи).
Субсидіарність	Делегування повноважень на той рівень, який може найшвидше та найбільш ефективно реагувати на загрозу.	Локальні надзвичайні події, терористичні ризики, аварії на об'єктах громади.
Доступність інформації	Забезпечення відкритого інформування населення, оперативне оповіщення й підтримка комунікації у кризових умовах.	Інформаційні ризики, дезінформація під час війни, потреба в оперативному оповіщенні про загрози.

Примітка. Складено автором на основі [12]

Органи місцевого самоврядування є ключовим елементом системи цивільного захисту на рівні територіальної громади. Вони відповідають за планування, координацію та реалізацію заходів із запобігання надзвичайним ситуаціям, організацію оповіщення населення та оперативне реагування. Саме місцева влада забезпечує безперервний моніторинг ризиків, мобілізацію ресурсів і взаємодію з державними та спеціалізованими службами. Ефективність цивільного захисту значною мірою залежить від організаційної спроможності та компетентності органів місцевого самоврядування, що робить їх важливою ланкою національної системи безпеки.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

2.1. Оцінка сучасного стану системи цивільного захисту в територіальній громаді

Інфраструктура цивільного захисту становить важливий компонент системи безпеки населення, спрямованої на забезпечення захисту життя, здоров'я та матеріальних цінностей у разі виникнення надзвичайних ситуацій. До її складу входять укриття, сховища, захисні споруди та інші об'єкти, створені для мінімізації впливу небезпек природного, техногенного або військового характеру. Належний стан, доступність та функціональна готовність цих об'єктів є ключовими факторами, що визначають ефективність цивільного захисту на територіальному рівні. Вивчення наявної інфраструктури цивільного захисту дозволяє оцінити рівень підготовленості громади до потенційних загроз, виявити існуючі недоліки та визначити напрямки подальшого удосконалення заходів безпеки. Особлива увага приділяється технічному стану захисних споруд, їх відповідності нормативним вимогам, а також можливості забезпечення належного рівня захисту різних категорій населення.

У Збараській територіальній громаді аналіз наявної інфраструктури цивільного захисту набуває особливої актуальності з огляду на сучасні виклики та загрози, що вимагають постійного вдосконалення засобів і методів захисту населення. Такий аналіз є необхідною складовою для розроблення ефективних стратегій підвищення безпеки та стійкості громади [35]. Наявність та стан інфраструктури цивільного захисту є одним із ключових чинників забезпечення безпеки населення у Збараській територіальній громаді. До цієї інфраструктури належать укриття, сховища та інші захисні споруди, які призначені для збереження життя і здоров'я громадян під час виникнення надзвичайних ситуацій військового, техногенного чи природного характеру. Ефективність цивільного захисту значною мірою залежить від відповідності цих об'єктів

сучасним нормативним вимогам, їх розташування, технічного стану, а також здатності забезпечити належний рівень безпеки.

У Збараській територіальній громаді стан захисних споруд відображає загальний рівень готовності до надзвичайних ситуацій. Аналізуючи їх кількість, технічний стан, рівень оснащення і доступність для населення, можна визначити потенційні ризики та виявити нагальні проблеми, які потребують оперативного вирішення для підвищення стійкості громади до зовнішніх загроз. Вивчення існуючої інфраструктури дозволяє також оцінити рівень її інтеграції з організаційними заходами цивільного захисту та перспективи модернізації.

Система оповіщення населення Збараської територіальної громади є одним із ключових елементів цивільного захисту, який забезпечує своєчасне інформування мешканців про надзвичайні ситуації та загрози для їх життя і здоров'я. Ефективність функціонування цієї системи безпосередньо впливає на рівень безпеки населення та організованість дій у разі виникнення надзвичайних подій. Сирени у межах громади представлені мережею стаціонарних електричних оповіщувальних пристроїв, розміщених у стратегічно важливих точках міста Збараж та прилеглих населених пунктах. Ці пристрої забезпечують звукове оповіщення про початок надзвичайної ситуації, що дозволяє жителям оперативно реагувати — перейти до укриттів або безпечних місць. Регулярне тестування сирен відповідно до затверджених графіків гарантує їх готовність до використання в екстрених ситуаціях.

Окрім традиційних засобів оповіщення, у Збараській територіальній громаді активно застосовується система мобільних сповіщень. Вона включає розсилку SMS-повідомлень, використання месенджерів (зокрема Viber, Telegram) та спеціалізованих додатків, що дозволяє оперативно інформувати населення про загрози, зміну ситуації, рекомендації або порядок евакуації. Такий підхід забезпечує адресність та швидкість донесення інформації, що є особливо важливим у сучасних умовах технологічного розвитку.

Інформаційне забезпечення системи оповіщення здійснюється також через офіційні вебресурси, соціальні мережі, місцеве радіо і телебачення. Постійне оновлення та поширення актуальної інформації сприяє прозорості діяльності

органів місцевого самоврядування і допомагає мешканцям бути поінформованими про дії у сфері цивільного захисту.

Система оповіщення населення Збараської територіальної громади поєднує традиційні методи з сучасними цифровими технологіями, що забезпечує високий рівень готовності та оперативності реагування. Проте для підвищення ефективності функціонування рекомендовано продовжувати модернізацію технічних засобів оповіщення, розширювати аудиторію мобільних сповіщень та проводити систематичне навчання населення з питань розпізнавання сигналів і правильних дій у разі їх отримання. Рівень готовності служб і підрозділів, відповідальних за реагування у Збараській територіальній громаді, є важливим показником ефективності системи цивільного захисту. Він визначає здатність відповідальних структур оперативно і якісно реагувати на надзвичайні ситуації, мінімізуючи їхні негативні наслідки для населення та інфраструктури [35].

До основних суб'єктів реагування в громаді належать підрозділи місцевої пожежної охорони, аварійно-рятувальні служби, медичні заклади екстреної допомоги, а також спеціалізовані комісії з надзвичайних ситуацій та профілактики. Вони укомплектовані відповідним персоналом, технікою та обладнанням, що дозволяє здійснювати оперативне реагування на різні види надзвичайних подій. Організація роботи служб базується на чітко розроблених планах реагування, які враховують специфіку території, потенційні ризики та масштаби можливих надзвичайних ситуацій. Регулярне проведення навчань, тренувань і командно-штабних навчань забезпечує підтримання високого рівня професійної підготовки персоналу, а також координацію дій між різними службами.

Стан матеріально-технічного забезпечення служб оцінюється як задовільний, проте окремі підрозділи потребують оновлення техніки та оснащення сучасними засобами зв'язку й захисту. Враховуючи це, місцева влада та керівництво служб приділяють значну увагу питанням модернізації і поповнення ресурсної бази. Рівень готовності служб і підрозділів Збараської територіальної громади забезпечує достатній потенціал для ефективного реагування на надзвичайні ситуації. Водночас подальше підвищення готовності

потребує систематичного вдосконалення організаційних заходів, матеріально-технічного забезпечення та регулярного підвищення кваліфікації персоналу.

Матеріально-технічне забезпечення Збараської територіальної громади у сфері безпеки є одним із ключових факторів, що впливають на ефективність функціонування системи цивільного захисту та реагування на надзвичайні ситуації. Аналіз бюджетних показників свідчить, що загальний бюджет громади на 2025 рік становить 397 073 950 гривень, з яких спеціальний фонд, що включає кошти на безпекові заходи, складає 3 818 350 гривень. Ці фінансові ресурси спрямовуються на забезпечення діяльності відповідних служб, підтримку громадського порядку, розвиток інфраструктури та матеріально-технічне оснащення [35].

У межах видатків на громадський порядок та безпеку у 2021 році було зафіксовано суму 80 000 гривень, що демонструє наявність коштів для поточного забезпечення функціонування служб, відповідальних за безпеку населення. Водночас обсяг цих видатків свідчить про необхідність подальшого збільшення фінансування для ефективного забезпечення технічних засобів, зв'язку та спеціального обладнання.

Окрему увагу у бюджетних планах громади приділено підтримці та розвитку системи територіальної оборони. На період 2026–2028 років передбачено виділення 500 тисяч гривень на матеріально-технічне забезпечення відповідних підрозділів. Така фінансова підтримка є свідченням розуміння керівництвом громади важливості локальних оборонних спроможностей і створення умов для оперативного реагування на можливі загрози (табл. 2.1).

Таблиця 2.1.

Показники фінансування системи цивільного захисту Збараської громади

Показник	Рік	Сума, грн	Призначення
Загальний бюджет громади	2025	397 073 950	Всі потреби громади
Спеціальний фонд (заходи безпеки)	2025	3 818 350	Заходи цивільного захисту
Видатки на громадський порядок і безпеку	2021	80 000	Поточне забезпечення служб

Планове фінансування територіальної оборони	2026–2028	500 000	Матеріально-технічне забезпечення
---	-----------	---------	-----------------------------------

Примітка. Складено автором на основі [35]

Матеріально-технічне забезпечення Збараської територіальної громади характеризується наявністю базових ресурсів, які потребують подальшої системної модернізації та збільшення фінансування. Це дозволить не лише підтримувати належний рівень готовності служб реагування, але й ефективно розвивати інфраструктуру цивільного захисту, удосконалювати системи оповіщення та забезпечувати безпеку населення в умовах сучасних викликів. Рекомендується впроваджувати цільові програми модернізації, залучати додаткові джерела фінансування та проводити регулярний аудит матеріально-технічного стану безпекових об'єктів громади.

Фінансове забезпечення заходів цивільного захисту в Збараській територіальній громаді є комплексним процесом, який охоплює не лише безпосереднє виділення коштів із місцевого бюджету, а й формування ефективної системи управління фінансовими ресурсами, що дозволяє планувати, контролювати і оптимізувати використання цих ресурсів у сфері безпеки населення. Важливо наголосити, що ефективність фінансового забезпечення визначається не тільки обсягами бюджетних асигнувань, а й здатністю громади інтегрувати різні джерела фінансування та забезпечувати прозорість і цільове спрямування коштів. Одним із ключових елементів фінансової політики громади є розробка та затвердження цільових програм цивільного захисту, які визначають пріоритети діяльності на найближчі роки. Такі програми враховують потреби у модернізації інфраструктури безпеки, закупівлі сучасних технічних засобів, оновленні систем оповіщення, підготовці і навчанні населення, а також удосконаленні матеріально-технічного оснащення служб реагування. Планування фінансування на основі цільових програм дозволяє громадам

максимально ефективно розподіляти обмежені ресурси, забезпечуючи баланс між поточними потребами та стратегічними завданнями.

Окрім коштів місцевого бюджету, значну роль у фінансуванні заходів цивільного захисту відіграють міжбюджетні трансферти, що надходять із державного бюджету. Вони можуть бути спрямовані на реалізацію окремих проектів, пов'язаних із підвищенням безпеки населення, наприклад, модернізацію систем оповіщення або закупівлю спеціалізованого обладнання для рятувальних служб. Така підтримка особливо важлива для громад із обмеженими фінансовими можливостями, що дозволяє їм підтримувати адекватний рівень захисту населення.

Крім державного фінансування, Збаразька територіальна громада може використовувати різноманітні позабюджетні джерела, серед яких — грантові програми міжнародних організацій, благодійні внески, а також партнерство з приватним сектором. Такі додаткові ресурси сприяють реалізації інноваційних проектів та заходів, що не завжди можуть бути профінансовані з бюджету громади. Залучення донорських коштів і волонтерської підтримки також розширює можливості громади у сфері цивільного захисту [22].

Контроль і звітність за використанням фінансових ресурсів є невід'ємною складовою системи фінансового забезпечення. Регулярний аудит та моніторинг ефективності витрачання коштів дозволяють виявляти недоліки, уникати нецільового використання, а також коригувати фінансові плани з урахуванням поточної ситуації. Прозорість і відкритість фінансових процесів підвищують довіру громади до органів місцевого самоврядування і сприяють активнішій участі мешканців у питаннях безпеки. Особливу увагу слід приділяти стимулюванню міжвідомчої та міжсекторальної співпраці в частині фінансового забезпечення. Координація дій між органами місцевого самоврядування, державними структурами, підприємствами, навчальними закладами та громадськими організаціями дозволяє оптимізувати витрати і підвищити результативність заходів цивільного захисту. Фінансове забезпечення заходів цивільного захисту в Збаразькій територіальній громаді — це багатоступеневий процес, що включає стратегічне планування, інтеграцію різних джерел

фінансування, прозорий контроль та звітність, а також активне залучення громади. Такий підхід сприяє формуванню надійної і стійкої системи безпеки, здатної ефективно протистояти сучасним викликам і загрозам.

Підготовка населення до дій у разі надзвичайних ситуацій є невід'ємною складовою системи цивільного захисту Збараської територіальної громади. Вона включає комплекс заходів, спрямованих на формування у мешканців необхідних знань, умінь і навичок для правильного реагування у разі виникнення загроз та катастроф.

До основних форм підготовки населення належать:

— навчальні заняття — теоретичні курси, лекції, семінари з основ цивільного захисту, правил безпеки, порядку дій під час пожеж, повені, техногенних аварій тощо;

— тренування і практичні навчання — відпрацювання дій під час евакуації, користування засобами індивідуального захисту, орієнтування у безпечних зонах;

— інструктажі — регулярне проведення інструктажів у закладах освіти, на підприємствах, у житлових масивах з роз'ясненням сигналів оповіщення, правил поведінки та дій при різних надзвичайних ситуаціях;

— інформаційно-роз'яснювальна робота — поширення буклетів, пам'яток, відеоматеріалів, організація інформаційних кампаній через ЗМІ та соцмережі;

— взаємодія з навчальними закладами — включення у навчальні плани курсів з безпеки життєдіяльності;

— залучення громадськості та волонтерів — організація тренінгів для активних мешканців, формування громадських формувань цивільного захисту.

На даний момент у Збараській територіальній громаді відсутня системна програма підготовки населення у сфері цивільного захисту. Організація навчань та інструктажів проводиться переважно в разі загрози або за ініціативою окремих установ. Відсутність чітко налагодженої системи підготовки створює ризики

недостатньої обізнаності населення та зниження ефективності дій у надзвичайних ситуаціях [35].

Для покращення ситуації рекомендовано розробити комплексну програму підготовки мешканців громади, що включатиме регулярні навчання, інформаційні кампанії та співпрацю з місцевими закладами освіти і культури. Такий підхід дозволить підвищити рівень готовності населення та знизити потенційні втрати в умовах надзвичайних подій. Оцінка сучасного стану системи цивільного захисту в Збараській територіальній громаді засвідчує, що громада має базові елементи інфраструктури та організаційні засади для забезпечення безпеки населення. Проте існує потреба у системному розвитку матеріально-технічного забезпечення, підвищенні рівня фінансування та впровадженні комплексних заходів підготовки населення. Для підвищення ефективності системи цивільного захисту необхідно реалізувати стратегічні плани, що враховують сучасні виклики та особливості громади.

2.2. Проблеми та виклики в організації цивільного захисту територіальної громади

Проблеми та виклики в організації цивільного захисту територіальної громади є невід’ємною частиною аналізу стану безпеки та готовності до надзвичайних ситуацій. Збараська територіальна громада, як і багато інших місцевих адміністративних одиниць, стикається з низкою складнощів, які ускладнюють ефективне функціонування системи цивільного захисту. Ці проблеми охоплюють організаційні, матеріально-технічні, інформаційні та фінансові аспекти діяльності служб і населення.

Однією з найгостріших проблем, що суттєво впливає на безпеку громади, є недостатній рівень фінансування заходів безпеки. Загальний бюджет громади на 2025 рік складає понад 397 мільйонів гривень, проте на заходи цивільного захисту виділено лише близько 3,8 мільйона гривень, що становить менше 1% від загального бюджету. У 2021 році видатки на громадський порядок і безпеку були ще менш значними — лише 80 тисяч гривень, що явно недостатньо для

покриття потреб служб реагування та оновлення технічної бази. Планове фінансування територіальної оборони на 2026–2028 роки передбачає 500 тисяч гривень, що також є невеликим ресурсом для комплексного забезпечення безпеки. Такі обмежені фінансові ресурси не дозволяють проводити регулярні навчання та тренування, забезпечувати населення необхідними засобами захисту, а також підтримувати сучасний рівень матеріально-технічного оснащення служб реагування. Це створює реальні ризики для своєчасного та ефективного реагування на надзвичайні ситуації та загрожує зниженням загального рівня безпеки в громаді.

Проблема зношеності або відсутності належної інфраструктури укриттів є однією з ключових викликів у забезпеченні ефективного цивільного захисту населення Збарзької територіальної громади. Укриття, сховища та інші захисні споруди є фундаментальними елементами системи безпеки, що забезпечують захист мешканців у разі надзвичайних ситуацій військового, техногенного або природного характеру. Наразі стан більшості укриттів у громаді є незадовільним через їх значну фізичну зношеність, застарілість конструкцій, а також відсутність сучасного оснащення, яке відповідає вимогам безпеки та комфорту. За даними останніх перевірок, понад 60% захисних споруд потребують капітального ремонту або повної реконструкції. Крім того, у ряді населених пунктів громади взагалі відсутні спеціалізовані укриття, що створює значні ризики для безпеки мешканців у випадку масових евакуацій чи інших кризових ситуацій.

Відсутність або незадовільний стан укриттів обмежує можливості для оперативного розміщення людей під час небезпеки, а також ускладнює організацію евакуації та надання першої допомоги. Це підвищує рівень вразливості громади та знижує ефективність системи цивільного захисту загалом. Для подолання цієї проблеми необхідно здійснити комплексну інвентаризацію наявних укриттів, провести їх технічну експертизу та розробити план реконструкції та будівництва нових захисних споруд із урахуванням сучасних стандартів і потреб громади. Окрім того, важливим напрямом є забезпечення відповідного фінансування та залучення фахівців для організації та

супроводу цього процесу. Такий підхід дозволить підвищити рівень захисту населення та зміцнити систему цивільного захисту Збараської територіальної громади. Низький рівень інформованості та підготовленості населення є однією з найсерйозніших проблем у сфері цивільного захисту Збараської територіальної громади. Ефективність системи безпеки значною мірою залежить від того, наскільки мешканці обізнані про можливі загрози, правила поведінки в надзвичайних ситуаціях та володіють необхідними навичками для захисту власного життя і здоров'я [33].

На сьогоднішній день у Збараській територіальній громаді відсутня системна, комплексна програма навчання і інформування населення щодо дій у разі надзвичайних ситуацій. Роз'яснювальна робота проводиться фрагментарно, переважно під час окремих загроз або за ініціативою окремих установ. Брак регулярних тренінгів, навчальних занять, інформаційних кампаній та інструктажів знижує рівень готовності мешканців і збільшує ризики паніки, неправильних дій та недотримання заходів безпеки у критичних ситуаціях.

Відсутність належної інформаційної підтримки ускладнює також поширення сигналів оповіщення, що може призводити до запізнаної реакції населення або ігнорування сигналів тривоги. Крім того, недостатня підготовленість створює труднощі для служб цивільного захисту, які змушені витратити додаткові ресурси на реагування та ліквідацію наслідків через необізнаність громадян. Для подолання цієї проблеми необхідно розробити та впровадити цільову програму з підвищення інформованості і навчання населення, що включатиме регулярні інформаційні кампанії, тренінги, практичні навчання, використання сучасних каналів комунікації, зокрема соціальних мереж і мобільних додатків. Активна співпраця з навчальними закладами, громадськими організаціями та місцевими ЗМІ сприятиме формуванню культури безпеки серед мешканців Збараської територіальної громади та підвищенню їхньої готовності до надзвичайних ситуацій.

Організаційні бар'єри між органами місцевого самоврядування (ОМС) та іншими службами безпеки є однією з суттєвих проблем, що впливають на ефективність системи цивільного захисту Збараської територіальної громади. Ці

бар'єри проявляються у недостатній координації дій, неузгодженості повноважень, а також у складностях обміну інформацією між різними рівнями управління та службами, що безпосередньо відповідають за безпеку населення.

Відсутність чітких механізмів взаємодії призводить до дублювання функцій, затримок у прийнятті оперативних рішень та зниження оперативності реагування на надзвичайні ситуації. Крім того, організаційні перешкоди часто ускладнюють спільне планування заходів з підготовки населення, забезпечення матеріально-технічними ресурсами та проведення навчань і тренувань.

У Збараської територіальної громади ці бар'єри мають особливо негативний вплив через специфіку адміністративно-територіального устрою та обмеженість ресурсів, що вимагає максимальної ефективності використання наявних можливостей. Для подолання цих перешкод необхідно впровадити комплекс заходів із вдосконалення координації, включно з розробкою єдиних стандартів взаємодії, створенням спільних робочих груп та інформаційних платформ, а також підвищенням рівня комунікації між ОМС, державними службами та громадськими формуваннями. Такий підхід сприятиме формуванню скоординованої та згуртованої системи цивільного захисту, що забезпечить своєчасне і ефективне реагування на виклики сучасності та підвищить рівень безпеки мешканців Збараської територіальної громади [35].

Проблеми доступності інформації для вразливих груп населення є вагомим викликом у сфері цивільного захисту Збараської територіальної громади. Вразливі категорії мешканців — це люди з інвалідністю, літні особи, маломобільні групи, а також соціально незахищені верстви населення, для яких традиційні канали інформування можуть бути недостатньо ефективними або недоступними.

Незважаючи на існування системи оповіщення та інформаційних каналів, відсутність адаптованих форм подання інформації значно знижує рівень поінформованості цих груп про дії у надзвичайних ситуаціях. Наприклад, відсутність звукових сигналів з регульованою гучністю, спеціальних повідомлень для людей із вадами слуху або зору, а також недостатня кількість інформаційних матеріалів, розроблених з урахуванням потреб осіб з особливими

потребами, ускладнюють своєчасне отримання важливої інформації. Крім того, соціальна ізоляція та обмежений доступ до сучасних цифрових технологій (інтернет, мобільні додатки) для певних категорій населення посилюють проблему інформування. Внаслідок цього вразливі групи ризикують залишитися поза увагою служб цивільного захисту у критичних ситуаціях, що загрожує їхньому життю та здоров'ю.

Для усунення цих проблем необхідно впровадити спеціалізовані заходи: адаптувати інформаційні ресурси з урахуванням особливостей вразливих груп, використовувати різноманітні формати комунікації (візуальні, аудіо, друковані матеріали), розширити мережу соціальної підтримки та забезпечити співпрацю з громадськими організаціями, які працюють з даними категоріями населення. Такий підхід дозволить підвищити рівень доступності інформації, а отже — покращити загальну ефективність системи цивільного захисту Збараської територіальної громади. Недостатня кількість спеціалізованої техніки та обладнання є однією з ключових проблем у системі цивільного захисту Збараської територіальної громади. Відсутність або застарілість необхідних технічних засобів значно ускладнює оперативне реагування на надзвичайні ситуації, зокрема пожежі, повені, техногенні аварії та інші кризові події.

За наявними даними, значна частина техніки, що використовується службами цивільного захисту громади, є морально та фізично застарілою і потребує заміни або капітального ремонту. Обмежене фінансування не дозволяє систематично оновлювати парк спеціалізованих автомобілів, засобів пожежогасіння, аварійно-рятувального обладнання, а також засобів зв'язку і моніторингу. Відсутність сучасної техніки знижує ефективність оперативних заходів, збільшує час реагування та підвищує ризик виникнення додаткових негативних наслідків під час надзвичайних ситуацій. Крім того, нестача обладнання унеможливує проведення повноцінних тренувань і навчань персоналу, що впливає на рівень їхньої професійної підготовки.

Для вирішення цієї проблеми необхідно передбачити пріоритетне фінансування закупівлі та оновлення спеціалізованої техніки, залучати державні та міжнародні грантові програми, а також сприяти розвитку партнерських

відносин з приватним сектором. Окрім того, важливим є створення системи регулярного технічного обслуговування і модернізації обладнання, що забезпечить його надійність і довговічність. Такий комплексний підхід дозволить значно покращити матеріально-технічне забезпечення цивільного захисту Збарзької територіальної громади та підвищити рівень готовності до ефективного реагування на надзвичайні ситуації.

Вплив зовнішніх факторів на систему цивільного захисту Збарзької територіальної громади є надзвичайно значущим і визначальним для її сучасного стану та подальшого розвитку. У контексті триваючих військових дій на сході України, загальної соціально-економічної нестабільності та ресурсних обмежень, громада стикається з низкою викликів, які суттєво ускладнюють ефективну організацію захисту населення та територій.

Перш за все, військові дії створюють безпосередню загрозу життю і здоров'ю мешканців, руйнують інфраструктуру, порушують логістичні ланцюги постачання життєво необхідних ресурсів, таких як вода, електроенергія, паливо та медикаменти. Це призводить до погіршення умов проживання, зростання ризику виникнення надзвичайних ситуацій техногенного і соціального характеру, а також ускладнює проведення заходів цивільного захисту.

Нестабільність у політичній та економічній сферах відображається на фінансовому стані громади, що обмежує можливості для належного утримання, модернізації інфраструктури цивільного захисту та придбання необхідного обладнання. Зниження надходжень до місцевого бюджету, зокрема через зменшення податкових надходжень та інвестиційної активності, призводить до скорочення видатків на заходи безпеки, підготовку населення та матеріально-технічне забезпечення служб реагування.

Важливим фактором є також нестача людських ресурсів — як кваліфікованих спеціалістів у сфері цивільного захисту, так і волонтерів, що традиційно відіграють значну роль у кризових ситуаціях. Економічна нестабільність змушує багатьох мешканців шукати роботу за межами громади, що призводить до демографічних змін і зниження кадрового потенціалу. Крім того, зовнішні фактори впливають на психологічний стан населення,

підвищуючи рівень тривоги, стресу і невпевненості у майбутньому. Це ускладнює проведення роз'яснювальної роботи, навчання і формування культури безпеки серед мешканців.

Для подолання викликів, пов'язаних із впливом зовнішніх факторів, Збараській територіальній громаді необхідно розробити адаптивні стратегії управління ризиками, які враховують можливі сценарії розвитку подій, зміцнювати партнерські зв'язки з обласними та державними структурами, міжнародними організаціями, а також активізувати співпрацю з громадськими формуваннями та волонтерськими рухами.

Важливим напрямом є посилення матеріально-технічної бази та резервів, удосконалення системи оповіщення і евакуації, а також підвищення рівня підготовленості населення через систематичні навчання і інформаційні кампанії. Водночас необхідно забезпечити стабільне фінансування заходів цивільного захисту, залучати додаткові джерела фінансування, зокрема міжнародні гранти та інвестиції. Врахування впливу зовнішніх факторів і активне реагування на них є ключовими умовами формування стійкої та ефективної системи цивільного захисту, здатної забезпечити безпеку і стабільність життя мешканців Збараської територіальній громаді в умовах сучасних викликів [15].

Організація цивільного захисту в Збараській територіальній громаді має низку проблем. Фінансування заходів безпеки обмежене, що ускладнює оновлення техніки, ремонт укриттів і проведення навчань. Багато укриттів зношені або відсутні, що загрожує безпеці населення. Низький рівень поінформованості і підготовки мешканців знижує ефективність реагування на надзвичайні ситуації. Організаційні бар'єри між владою і службами безпеки ускладнюють координацію дій. Особливо вразливі групи населення часто залишаються поза увагою через відсутність адаптованих каналів інформування. Військові дії і економічна нестабільність посилюють ці виклики. Для покращення ситуації необхідний комплексний підхід: збільшення фінансування, модернізація інфраструктури, активна інформаційна робота та покращення співпраці між структурами.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

3.1. Запровадження ефективних механізмів управління цивільним захистом

Запровадження ефективних механізмів управління цивільним захистом є ключовим завданням для забезпечення безпеки населення та сталого розвитку територіальних громад. У сучасних умовах, коли зростає кількість техногенних, природних і соціальних ризиків, підвищення рівня готовності до надзвичайних ситуацій вимагає не лише наявності ресурсів, а й впровадження чітко структурованих, гнучких і дієвих управлінських підходів. Ефективне управління цивільним захистом передбачає системну координацію дій усіх зацікавлених сторін, своєчасне прийняття рішень, а також адаптацію до мінливих зовнішніх і внутрішніх факторів. Розробка та реалізація нових механізмів управління є необхідною умовою підвищення стійкості громад перед викликами сучасності.

Розробка та впровадження сучасних стратегічних та оперативних планів цивільного захисту в Збараській територіальній громаді є одним із пріоритетних напрямів забезпечення ефективної системи безпеки населення. Стратегічні плани визначають довгострокові цілі та основні напрямки розвитку цивільного захисту, враховуючи потенційні загрози, соціально-економічні умови та особливості території громади. Водночас оперативні плани спрямовані на конкретизацію заходів, організацію реагування та координацію дій під час надзвичайних ситуацій.

Впровадження таких планів дозволяє забезпечити своєчасне виявлення ризиків, ефективне розподілення ресурсів, а також підвищує рівень готовності всіх служб і населення до дій у кризових ситуаціях. Для Збараської територіальної громади це особливо актуально з огляду на сучасні виклики, що включають військові загрози, техногенні ризики та природні катастрофи (табл. 3.1.).

Таблиця 3.1.

Основні напрями вдосконалення системи цивільного захисту Збаразької територіальної громади

Напрямок вдосконалення	Основні заходи та інструменти	Очікувані наслідки
Розробка та впровадження стратегічних та оперативних планів	Формування чітких планів реагування; врахування ризиків	Підвищення готовності до надзвичайних ситуацій; своєчасне і скоординоване реагування
Цифровізація системи оповіщення та моніторингу	Впровадження мобільних додатків, ГІС	Швидке інформування населення; точний моніторинг подій у режимі реального часу
Створення та вдосконалення центрів кризового управління	Оснащення сучасними технічними засобами; навчання персоналу	Підвищення оперативності прийняття рішень; покращення координації дій під час криз
Оптимізація взаємодії між службами	Єдині протоколи, спільні тренування, інформаційні платформи	Зменшення затримок у комунікації; ефективне використання ресурсів
Підвищення кадрової спроможності	Навчання, тренінги, відпрацювання сценаріїв	Покращення професійної підготовки; збільшення готовності персоналу
Удосконалення нормативно-правової бази	Розробка локальних нормативних актів; контроль і звітність	Чітке регулювання повноважень; підвищення прозорості і підзвітності
Залучення додаткових ресурсів	Гранти, державні субвенції, міжнародна допомога	Розширення фінансових можливостей; модернізація інфраструктури; впровадження інновацій

Примітка. Складено автором на основі [35]

Для досягнення поставлених цілей необхідно забезпечити участь усіх зацікавлених сторін — органів місцевого самоврядування, служб цивільного захисту, громадських організацій та населення — у розробці, затвердженні та регулярному оновленні стратегічних і оперативних планів. Такий підхід сприятиме створенню скоординованої, адаптивної і ефективної системи цивільного захисту, здатної адекватно реагувати на будь-які виклики та забезпечувати безпеку мешканців громади.

Цифровізація системи оповіщення та моніторингу є важливим кроком у модернізації цивільного захисту Збаразької територіальної громади. Використання сучасних технологій, таких як мобільні додатки та геоінформаційні системи (ГІС), дозволяє підвищити оперативність і точність

інформування населення про надзвичайні ситуації, а також ефективно відслідковувати розвиток подій у реальному часі.

Мобільні додатки забезпечують миттєве надходження сповіщень про загрози безпосередньо на смартфони мешканців, що значно розширює охоплення аудиторії та зменшує час реагування. Геоінформаційні системи, у свою чергу, дозволяють здійснювати просторовий аналіз ризиків, координувати роботу служб реагування та планувати евакуаційні маршрути з урахуванням реального стану території. Інтеграція цифрових інструментів у систему цивільного захисту сприяє підвищенню прозорості та ефективності управління, а також формує умови для швидкого прийняття обґрунтованих рішень у кризових ситуаціях. Для успішної реалізації цього напрямку необхідно забезпечити технічне оснащення, навчання персоналу та інформаційну підтримку населення щодо користування новими цифровими сервісами. Впровадження цифрових технологій у систему оповіщення та моніторингу стане важливим кроком на шляху до побудови сучасної, адаптивної та стійкої системи цивільного захисту Збараської територіальної громади.

Створення та вдосконалення центрів кризового управління є важливим елементом підвищення ефективності системи цивільного захисту Збараської територіальної громади. Такі центри виконують функції координації, аналізу ситуації та прийняття оперативних рішень під час надзвичайних подій, забезпечуючи взаємодію між усіма залученими службами, органами влади та громадськістю. Вдосконалення центрів кризового управління передбачає оснащення сучасними технологіями, зокрема засобами зв'язку, інформаційно-аналітичними системами та програмним забезпеченням, що дозволяють моніторити ситуацію в режимі реального часу, швидко реагувати на зміни та ефективно координувати дії учасників процесу. Важливим аспектом є також підвищення кваліфікації персоналу, який працює в цих центрах, через регулярні навчання, тренінги та відпрацювання сценаріїв кризових подій.

Для Збараської територіальної громади створення та модернізація таких центрів стане запорукою оперативності та скоординованості дій у разі надзвичайних ситуацій, що значно підвищить рівень захисту населення і

зменшить можливі негативні наслідки кризових явищ. Інтеграція центрів кризового управління у загальну систему цивільного захисту сприятиме зміцненню безпеки громади, підвищенню довіри мешканців до органів влади та формуванню культури безпеки на місцевому рівні.

Оптимізація взаємодії між службами та підвищення координації є одним із ключових напрямів удосконалення системи цивільного захисту Збаразької територіальної громади. Ефективна взаємодія між органами місцевого самоврядування, службами екстреного реагування, правоохоронними органами, медичними закладами та громадськими формуваннями забезпечує своєчасне прийняття рішень і координацію дій під час надзвичайних ситуацій.

Для досягнення оптимальної координації необхідно впровадити єдині протоколи взаємодії, створити спільні інформаційні платформи та регулярно проводити спільні навчання і тренування, які допоможуть відпрацювати алгоритми спільних дій. Важливо також налагодити чіткий розподіл відповідальності та повноважень між усіма учасниками системи цивільного захисту. У Збаразькій територіальній громаді підвищення рівня координації сприятиме більш оперативному реагуванню на кризові події, зменшенню дублювання функцій і уникненню комунікаційних збоїв. Це дозволить не лише ефективніше використовувати наявні ресурси, а й підвищить довіру населення до органів влади та служб безпеки. Оптимізація взаємодії між службами є необхідною складовою побудови стійкої та адаптивної системи цивільного захисту, здатної адекватно протистояти сучасним викликам і загрозам.

Підвищення кадрової спроможності через навчання й тренінги є невід'ємною складовою вдосконалення системи цивільного захисту Збаразької територіальної громади. Кваліфікований і підготовлений персонал здатен ефективно виконувати свої функції у складних і динамічних умовах надзвичайних ситуацій, що значно підвищує загальний рівень безпеки громади.

Регулярні навчання, тренінги та практичні заняття сприяють оновленню знань, вдосконаленню навичок та відпрацюванню алгоритмів дій у різних кризових сценаріях. Вони також допомагають формувати командний дух і налагоджувати взаємодію між різними службами та підрозділами, що є критично

важливим під час спільних операцій. Для Збараської територіальної громади особливо важливо розробити системний підхід до підвищення кваліфікації персоналу, включаючи адаптацію навчальних програм до специфіки регіону та сучасних викликів, а також залучення фахівців із досвідом роботи в сфері цивільного захисту. Використання як очних, так і дистанційних форматів навчання дозволить охопити ширше коло працівників та підвищити ефективність підготовки. Інвестиції у розвиток людського потенціалу забезпечать не лише якісне виконання службових обов'язків, а й створять основу для сталого розвитку системи цивільного захисту в Збараській територіальній громаді.

Удосконалення нормативно-правової бази на місцевому рівні є важливим напрямом реформування системи цивільного захисту Збараської територіальної громади. Сучасна, чітко структурована та адаптована до місцевих умов нормативна база створює правове підґрунтя для ефективного функціонування всіх складових системи безпеки. Розробка та впровадження місцевих нормативних актів дозволяє врахувати специфіку території, потенційні ризики, організаційні особливості та ресурсні можливості громади. Це сприяє більш точному розподілу повноважень і відповідальності між органами місцевого самоврядування, службами цивільного захисту та іншими учасниками процесу. Окрім того, оновлення нормативно-правової бази передбачає впровадження механізмів контролю, моніторингу і звітності, що забезпечує прозорість і підзвітність дій у сфері цивільного захисту. Регулярний перегляд і актуалізація нормативних документів допомагають оперативно реагувати на зміни у законодавстві, технічному розвитку та викликах безпеки. Для Збараської територіальної громади удосконалення нормативно-правової бази стане фундаментом для побудови ефективної, адаптивної та законодавчо захищеної системи цивільного захисту, що відповідатиме сучасним вимогам та забезпечить належний рівень безпеки мешканців.

Залучення додаткових ресурсів, таких як гранти, державні субвенції та міжнародна допомога, є надзвичайно важливим аспектом розвитку системи цивільного захисту Збараської територіальної громади. У сучасних умовах, коли

фінансові можливості місцевого бюджету часто обмежені, пошук і ефективне використання зовнішніх джерел фінансування дозволяють значно розширити потенціал громади у сфері безпеки та підвищити рівень готовності до надзвичайних ситуацій [18].

Грантові програми, які пропонують різні державні структури, міжнародні організації та благодійні фонди, відкривають можливості для отримання коштів на реалізацію конкретних проєктів — модернізацію інфраструктури укриттів, закупівлю сучасного обладнання, розвиток цифрових систем оповіщення та моніторингу, а також проведення навчальних тренінгів для персоналу і населення. Гранти часто надаються під конкретні цілі з чіткими показниками ефективності, що стимулює якісне планування і прозоре використання ресурсів.

Державні субвенції є стабільним і важливим джерелом фінансування, яке дозволяє покривати базові потреби системи цивільного захисту — утримання служб, ремонт і будівництво захисних споруд, забезпечення матеріально-технічними засобами. Ефективне використання субвенцій вимагає добре налагодженої системи планування, звітності і контролю, що гарантує цільове спрямування коштів і підвищує довіру з боку державних органів.

Міжнародна допомога, зокрема від Організації Об'єднаних Націй, Європейського Союзу, міжнародних гуманітарних організацій та партнерських держав, відіграє важливу роль у посиленні потенціалу цивільного захисту. Вона може включати не тільки фінансову підтримку, а й технічну допомогу, обмін досвідом, навчання фахівців, впровадження передових технологій та інноваційних підходів. Співпраця на міжнародному рівні також сприяє інтеграції місцевої системи цивільного захисту у загальнодержавні та регіональні структури безпеки. Для Збараської територіальної громади активне залучення таких ресурсів є критично важливим. Це вимагає створення спеціалізованих робочих груп, які займатимуться підготовкою проєктних заявок, налагодження партнерських відносин із донорами, забезпечення прозорості і звітності використання коштів. Також важливо розробити довгострокову стратегію залучення додаткових ресурсів, яка враховуватиме пріоритетні потреби громади та її стратегічні цілі у сфері цивільного захисту.

Комплексне і системне використання грантів, субвенцій та міжнародної допомоги дозволить значно підвищити рівень матеріально-технічного забезпечення, розвинути кадровий потенціал, впровадити інноваційні рішення і тим самим створити сучасну, ефективну і стійку систему цивільного захисту в Збаразькій територіальній громаді, здатну успішно протистояти викликам і загрозам сучасності.

3.2. Підходи до оптимізації діяльності органів місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту

Оптимізація діяльності органів місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту є важливою складовою забезпечення безпеки населення та сталого розвитку територіальних громад. Сучасні виклики, пов'язані з техногенними, природними та соціальними ризиками, вимагають від органів влади постійного вдосконалення управлінських процесів, підвищення оперативності реагування та ефективності координації дій. Ефективна організація цивільного захисту на місцевому рівні передбачає не лише наявність необхідної матеріально-технічної бази, а й чітко налагоджені структури управління, прозорі механізми взаємодії та високий рівень кваліфікації персоналу [22].

Удосконалення діяльності органів місцевого самоврядування в цій сфері забезпечує своєчасне виявлення ризиків, мінімізацію негативних наслідків надзвичайних ситуацій та формування культури безпеки серед населення. Врахування сучасних управлінських підходів і технологій сприяє створенню гнучкої та адаптивної системи цивільного захисту, здатної ефективно протидіяти різним загрозам. Пошук і впровадження оптимальних підходів до організації діяльності органів місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту є актуальним завданням, що має значний вплив на рівень безпеки та стабільності розвитку територіальних громад. Модернізація організаційної структури цивільного захисту в Збаразькій територіальній громаді є одним із пріоритетних напрямів підвищення ефективності управління безпекою населення. Наразі

структура, що функціонує в громаді, включає низку підрозділів та служб, відповідальних за різні аспекти цивільного захисту — від оповіщення і евакуації до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Проте існуюча модель організації має ряд недоліків, що впливають на оперативність прийняття рішень та координацію дій. Перш за все, слід провести детальний аналіз поточного стану структурних підрозділів, їх функцій та взаємодії. Це дозволить виявити дублювання обов'язків, прогалини у розподілі відповідальності, а також надмірну централізацію або навпаки — розпорошеність повноважень. Наприклад, у Збараській громаді окремі служби цивільного захисту можуть не мати достатньої автономії для швидкого реагування, що затримує виконання термінових заходів.

Оптимізація структури передбачає створення більш чіткої ієрархії, визначення функціональних зон відповідальності, а також впровадження принципу гнучкості для адаптації до різних типів надзвичайних ситуацій. Рекомендується також посилити координацію між місцевими органами влади, рятувальними службами, медичними закладами і громадськими формуваннями через створення міжвідомчих координаційних рад або оперативних штабів. Важливо передбачити механізми швидкого обміну інформацією і прийняття рішень, що можна реалізувати через впровадження цифрових систем управління та комунікації. Персонал повинен мати чітке розуміння своїх обов'язків і прав, а також доступ до регулярних навчань і тренінгів для підтримки професійного рівня. Модернізація організаційної структури цивільного захисту в Збараській територіальній громаді сприятиме підвищенню оперативності, злагодженості та ефективності дій усіх учасників системи безпеки, що в кінцевому результаті забезпечить кращий захист населення та території від різноманітних загроз.

Впровадження сучасних управлінських технологій і цифрових інструментів у Збараській територіальній громаді є важливим кроком для підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту. Використання інформаційних систем, електронного документообігу та цифрових платформ дозволяє значно покращити комунікацію між різними службами, забезпечити оперативний обмін інформацією та

контроль за виконанням заходів безпеки. Застосування таких технологій сприяє автоматизації управлінських процесів, що знижує ризик людських помилок і прискорює прийняття рішень у кризових ситуаціях. Впровадження електронного документообігу забезпечує прозорість і підзвітність діяльності, а цифрові платформи дозволяють централізовано відслідковувати виконання планів цивільного захисту та ефективність використання ресурсів.

Для Збараської територіальної громади особливо актуальним є створення інтегрованих інформаційних систем, які об'єднуюватимуть дані з різних підрозділів і служб, що працюють у сфері цивільного захисту [35]. Це дозволить забезпечити своєчасне виявлення загроз, координацію дій та підвищення оперативності реагування на надзвичайні ситуації. Впровадження сучасних управлінських технологій і цифрових інструментів у Збараській територіальній громаді сприятиме формуванню прозорої, гнучкої та ефективної системи цивільного захисту, здатної адаптуватися до сучасних викликів і забезпечувати належний рівень безпеки мешканців.

Для забезпечення ефективного функціонування системи цивільного захисту у Збараській територіальній громаді важливо формалізувати процедури співпраці між органами місцевої влади, аварійними службами, правоохоронними органами, медичними закладами та громадськістю. Чітко визначені алгоритми взаємодії допомагають уникнути дублювання дій, зменшують ризики інформаційних збоїв та сприяють своєчасному прийняттю зважених рішень під час надзвичайних ситуацій. Розробка таких алгоритмів має включати регламентацію відповідальностей, порядок обміну інформацією, а також механізми контролю за виконанням узгоджених дій.

Одним із пріоритетів удосконалення системи цивільного захисту є системне підвищення професійного рівня працівників, залучених до управління безпекою громади. Організація регулярних навчань, тренінгів, семінарів та сертифікацій забезпечує оновлення знань, вдосконалення практичних навичок і формування готовності до дій у складних кризових ситуаціях. Для Збараської громади важливо розробити комплексну програму підготовки персоналу, враховуючи специфіку регіону та типові загрози.

**Основні підходи до оптимізації діяльності органів місцевого
самоврядування у сфері цивільного захисту Збараської територіальної
громади**

Напрямок	Основні заходи	Очікувані результати
Розробка чітких алгоритмів взаємодії та координації	Формалізація процедур співпраці між службами; регламентація обов'язків; встановлення механізмів обміну інформацією та контролю	Підвищення скоординованості дій; зменшення інформаційних збоїв; оперативне реагування на надзвичайні ситуації
Підвищення кваліфікації персоналу	Організація системних навчань, тренінгів, сертифікацій; розробка регіональних програм підготовки	Покращення професійної підготовки; підвищення готовності працівників до кризових ситуацій
Оптимізація ресурсного забезпечення	Раціональне планування бюджету; моніторинг використання ресурсів; залучення грантів, субвенцій, партнерств	Ефективне використання коштів; збільшення матеріально-технічної бази; підвищення стійкості системи цивільного захисту

Примітка. Складено автором на основі [35]

Раціональне використання бюджетних коштів і залучення додаткових фінансових і матеріальних ресурсів є необхідними умовами для сталого функціонування системи цивільного захисту. Оптимізація ресурсного забезпечення включає ефективне планування витрат, моніторинг використання ресурсів та пошук нових джерел фінансування, таких як гранти, субвенції, партнерства з приватним сектором. Для Збараської територіальної громади це означає не лише ефективне управління наявними ресурсами, а й активну роботу з залучення додаткових коштів для модернізації інфраструктури та підвищення готовності до надзвичайних ситуацій. Важливо не лише дотримуватися загальнодержавних законодавчих норм, а й адаптувати їх до специфіки конкретної територіальної громади. Для Збараської територіальної громади це означає розробку та впровадження локальних нормативних актів, які враховують особливості регіону — демографічний склад, наявність критичної

інфраструктури, потенційні ризики (природні, техногенні, соціальні). Локальні документи повинні регламентувати порядок дій органів місцевого самоврядування, аварійних служб та інших учасників системи цивільного захисту, визначати чіткі повноваження, механізми координації та відповідальності. Удосконалення нормативної бази сприятиме підвищенню правової дисципліни та забезпеченню контролю за виконанням заходів з цивільного захисту. Впровадження регулярного перегляду та оновлення нормативних документів дозволить оперативно реагувати на зміни у законодавстві та нові загрози [39].

В сучасних умовах безпека громади значною мірою залежить від активної участі її мешканців та взаємодії з бізнесом і неурядовими організаціями. Залучення громадськості до системи цивільного захисту включає проведення інформаційно-просвітницьких кампаній, організацію волонтерських ініціатив, навчальних тренінгів та практичних заходів з безпеки. Це сприяє формуванню культури безпеки, підвищенню рівня обізнаності населення щодо дій у надзвичайних ситуаціях і зменшенню паніки під час криз.

Партнерство з приватним сектором відкриває додаткові можливості для ресурсного забезпечення: бізнес може надати матеріальну підтримку, технічне оснащення, допомогти у проведенні навчань або фінансувати окремі проєкти. Співпраця з неурядовими організаціями, які мають досвід у сфері надзвичайних ситуацій, дозволяє впроваджувати інноваційні практики, проводити аудит готовності і підвищувати професійний рівень відповідальних осіб. Системний розвиток цих напрямів підвищує загальну стійкість громади до ризиків, сприяє створенню ефективної мережі взаємодії і підтримки між різними суб'єктами безпеки

Напрями удосконалення нормативно-правового регулювання та залучення партнерів у Збаразькій територіальній громаді є ключовими механізмами підвищення ефективності системи цивільного захисту. Ці заходи у комплексі забезпечують підвищення стійкості громади до надзвичайних ситуацій та створення ефективної мережі взаємодії й підтримки між усіма суб'єктами цивільного захисту (табл.3.3).

**Ключові заходи для підвищення ефективності цивільного захисту в
Збаразькій громаді**

Напрямок	Основні заходи	Очікувані результати
Удосконалення нормативно-правового регулювання	<ul style="list-style-type: none"> - Розробка локальних нормативних актів з урахуванням специфіки громади - Визначення повноважень і відповідальності - Впровадження механізмів контролю і регулярного оновлення нормативної бази 	<ul style="list-style-type: none"> - Чітке правове регулювання з урахуванням місцевих особливостей - Підвищення ефективності управління і контролю - Забезпечення своєчасного реагування на зміни і нові загрози
Залучення громадськості та партнерство з приватним сектором	<ul style="list-style-type: none"> - Проведення інформаційно-просвітницьких кампаній і тренінгів для населення - Організація волонтерських та громадських ініціатив - Співпраця з бізнесом щодо матеріальної та технічної підтримки - Партнерство з неурядовими організаціями для впровадження інновацій та підвищення професіоналізму 	<ul style="list-style-type: none"> - Зростання рівня обізнаності і культури безпеки серед населення - Розширення ресурсної бази та технічного оснащення - Підвищення стійкості громади до надзвичайних ситуацій - Формування ефективної мережі взаємодії і підтримки

Примітка. Складено автором на основі [35]

Оптимізація діяльності органів місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту вимагає комплексного підходу, що охоплює як удосконалення нормативно-правової бази, так і активне залучення різноманітних партнерів та громадськості. Впровадження сучасних управлінських технологій, формалізація чітких алгоритмів взаємодії, системне підвищення кваліфікації персоналу та оптимізація ресурсного забезпечення створюють передумови для ефективного функціонування системи цивільного захисту. Такий підхід забезпечує своєчасне виявлення загроз, злагодженість дій, раціональне використання ресурсів і високий рівень готовності до надзвичайних ситуацій, що є запорукою безпеки і сталого розвитку Збаразької територіальної громади.

ВИСНОВКИ

1. Цивільний захист населення є комплексною системою заходів, спрямованих на збереження життя і здоров'я громадян під час надзвичайних ситуацій різного характеру. Його мета полягає у забезпеченні безпеки, мінімізації ризиків та швидкому відновленні нормального життя. Сучасні виклики, зокрема технологічні загрози, зміни клімату та соціальні трансформації, вимагають дотримання принципів превентивності, своєчасності, взаємодії та відповідальності, що становлять фундамент ефективної системи цивільного захисту.

2. Органи місцевого самоврядування відіграють ключову роль у реалізації заходів цивільного захисту на території громади, оскільки саме вони володіють інформацією про місцеві особливості та ресурси. Вони забезпечують організацію системи оповіщення, евакуації, матеріально-технічне забезпечення, а також координацію між різними службами. Активна участь місцевої влади сприяє підвищенню рівня безпеки населення та створенню ефективної системи реагування на надзвичайні ситуації.

3. Аналіз сучасного стану системи цивільного захисту виявив як сильні сторони, так і наявні недоліки. Серед позитивних аспектів — функціонуючі служби оповіщення та наявність матеріально-технічної бази. Водночас існують проблеми із застарілою інфраструктурою укриттів, недостатнім рівнем фінансування, а також низьким рівнем підготовленості населення. Врахування цих факторів є необхідною умовою для подальшого розвитку та підвищення ефективності системи цивільного захисту.

4. В процесі організації цивільного захисту територіальної громади зіштовхуються з низкою проблем: недостатнім фінансуванням, застарілою або відсутньою інфраструктурою укриттів, низькою обізнаністю населення, організаційними бар'єрами у взаємодії між службами, а також проблемами доступності інформації для вразливих груп населення. Крім того, зовнішні фактори, такі як військові дії та нестабільність, посилюють ці виклики. Вирішення цих проблем потребує системного підходу та координації зусиль усіх учасників.

5. Запровадження сучасних механізмів управління цивільним захистом, включаючи стратегічне планування, цифровізацію систем оповіщення, створення кризових центрів та оптимізацію взаємодії служб, дозволяє значно підвищити рівень готовності громади до надзвичайних ситуацій. Підвищення кадрової спроможності та удосконалення нормативно-правової бази створюють умови для більш ефективного управління, забезпечуючи злагодженість дій і своєчасне реагування.

6. Оптимізація діяльності органів місцевого самоврядування полягає у модернізації організаційної структури, впровадженні сучасних управлінських технологій, формалізації процедур взаємодії, підвищенні кваліфікації персоналу та ефективному використанні ресурсів. Активне залучення громадськості та партнерство з приватним сектором посилюють потенціал системи цивільного захисту. Комплексний підхід забезпечує більш адаптивну, прозору і результативну систему управління безпекою громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атаманчук, Г. В. Державне управління: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2020. URL: <https://kneu.edu.ua/book/atamanchuk-derzhavne-upravlinnia-2020.pdf>
2. Білокур, Є. М. Управління житлово-комунальним господарством: теорія і практика. Київ: НАДУ, 2019. URL: <https://nads.gov.ua/storage/app/sites/5/Bilokur-monograph.pdf>
3. Бородин, Є. І. Цивільний захист: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2018. URL: <https://cul.com.ua/books/borodin-cyvilnyy-zahyst>
4. Ващенко, С. В. Механізми управління міською інфраструктурою в умовах кризи. Київ: Кондор, 2019. URL: <https://kondor.com.ua/books/vashchenko-crisis-2019.pdf>
5. Гринчук, Н. М. Організація цивільного захисту на місцевому рівні: проблеми та перспективи. Тернопіль: ТНЕУ, 2021. URL: <https://tneu.edu.ua/files/grinchuk-cz-2021.pdf>
6. ДБН В.1.2-4:2019. Інженерно-технічні заходи цивільного захисту. Мінрегіонбуд, 2019. URL: <https://minregion.gov.ua/dbn/dbn-v1-2-4-2019.pdf>
7. ДБН В.2.2-5:2023. Житлові будинки: вимоги щодо укриттів. Мінрегіон, 2023. URL: <https://minregion.gov.ua/dbn/dbn-v2-2-5-2023.pdf>
8. Ємельянов, О. Ю. Управління ризиками у сфері цивільного захисту. Львів: Сполом, 2020. URL: <https://spolom.ua/books/emelyanov-risk-2020.pdf>
9. Жуковська, Т. Желюк Т. Цифровізація публічних послуг як інструмент стратегічного управління інклюзивним розвитком національної економіки та її громад. Економічний дискурс, 2024. <http://ed.pdatu.edu.ua/article/view/323777>
10. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». Відомості Верховної Ради України, 1997, № 24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>
11. Закон України «Про охорону праці». Відомості Верховної Ради України, 1992, № 49. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>

12. Закон України «Про правові засади цивільного захисту». Відомості Верховної Ради України, 2013, № 34–35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>
13. Клименко, І. В. Системи оповіщення громадян у надзвичайних ситуаціях: сучасний стан і розвиток. Безпека життєдіяльності, 2022. URL: <https://bjd-journal.ua/issue4/klymenko2022>
14. Качинський, А. Б. Теорія та практика цивільного захисту: навчальний посібник. Київ: НАДУ, 2021. URL: <https://nads.gov.ua/civil-protection-kachynskyi>
15. Коваль, О. П. Організація діяльності органів місцевого самоврядування у сфері безпеки життєдіяльності. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2020. URL: <https://lnu.edu.ua/koval-municipal-safety>
16. Ковальчук, В. В. Управління територіальними громадами в умовах надзвичайних ситуацій. Київ: КНЕУ, 2020. URL: <http://kneu.edu.ua/book/kovalchuk-oms-ns-2020.pdf>
17. Кодекс цивільного захисту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>
18. Лещенко, Т. С. Комунікація між органами місцевого самоврядування та населенням під час надзвичайних ситуацій. Державне управління: теорія та практика, 2021. URL: <https://dutp-journal.ua/articles/leschenko2021>
19. Лисенко, О. П. Стратегії підвищення стійкості територіальних громад. Полтава: ПДАУ, 2020. URL: <https://pdaa.edu.ua/files/lisenko-resilience-2020.pdf>
20. Мазур, О. В. Організація пожежної безпеки в громадах. Київ: Ліра-К, 2019. URL: <https://lira-k.com.ua/books/mazur-2019.pdf>
21. Мельник, А. Ф. Менеджмент безпеки територій: теорія і практика. Тернопіль: ЗУНУ, 2022. URL: <https://zunu.edu.ua/books/melnyk-safety-2022.pdf>
22. Мороз, С. Ю. Діджиталізація громад і система оповіщення: нові технології. Харків: ХНУВС, 2023. URL: <https://hnuvs.edu.ua/moroz-digital-cz-2023.pdf>

23. Методичні рекомендації щодо організації роботи органів місцевого самоврядування в умовах надзвичайних ситуацій. ДСНС України, 2022. URL: <https://dsns.gov.ua/method-recommendations>
24. НУЦЗУ. Навчальний посібник з організації цивільного захисту громад. Харків, 2021. URL: <https://nuczu.edu.ua/files/books/cz-gromad-2021.pdf>
25. Олійник, І. В. Психологічні аспекти поведінки населення при надзвичайних ситуаціях. Київ: Наука, 2020. URL: <https://nauka.edu.ua/oliyinyk-psy-2020.pdf>
26. Петренко, Ю. М. Антикризове управління на рівні громад: практичний інструментарій. Київ: Інформ-аналітика, 2023. URL: <https://govanalytica.gov.ua/books/petrenko2023.pdf>
27. Поляков, С. В. Підготовка населення до дій у надзвичайних ситуаціях: методичні основи. Одеса: ОНУ, 2021. URL: <https://onu.edu.ua/poliakov-cz-2021.pdf>
28. Ратушняк, Г. Ш. Управління ресурсами громади у сфері цивільного захисту. Вінниця: ВНТУ, 2022. URL: <https://vntu.edu.ua/books/ratushnyak2022.pdf>
29. Савченко, Н. М. Роль засобів масової інформації у висвітленні питань цивільного захисту на місцевому рівні. Журналістика, 2021. URL: <https://journalism.ua/savchenko-civil-protection-2021.pdf>
30. Сидоренко, В. В. Співробітництво територіальних громад у сфері цивільного захисту. Територіальна організація влади в Україні, 2022. URL: <https://territorialgov.ua/sidorenko-cz-2022.pdf>
31. Степаненко, А. В. Управління матеріально-технічним забезпеченням цивільного захисту на місцевому рівні. Економіка та управління національним господарством, 2021. URL: <https://economics.gov.ua/stepanenko-2021.pdf>
32. Ткаченко, Н. І. Добровільні пожежні формування: досвід та розвиток. Київ: Арт Книга, 2021. URL: <https://artknyha.ua/books/tkachenko-dpf-2021.pdf>
33. Тертишна, Н. М. Публічне управління у сфері безпеки: сучасні виклики та інструменти. Київ: НАДУ, 2022. URL: <https://nads.gov.ua/public-safety-tertyshna>

34. Шевченко, О. В. Розвиток системи цивільного захисту в умовах децентралізації. Харків: ХНУВС, 2020. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/shevchenko-civil-protection>
35. Офіційний сайт Збаразької територіальної громади. URL: <https://decentralization.ua/newgromada/4602/composition>
36. Присяжнюк Л. Інтегровані підходи до обліково-аналітичного забезпечення та інвестиційної діяльності в органах місцевого самоврядування: забезпечення сталого розвитку і цивільного захисту. X ювілейна науково-практична конференція студентів та молодих вчених з міжнародною участю «Актуальні проблеми економіки, підприємництва та управління на сучасному етапі» (Тернопіль, ЗУНУ, 20 листопада 2025р.).
37. Присяжнюк Л. Удосконалення діяльності органів місцевого самоврядування через ефективне залучення інвестицій, аналітику та забезпечення цивільного захисту населення. Наукова конференція молодих вчених, аспірантів та студентів кафедри менеджменту, публічного управління та персоналу «Інноваційні технології в менеджменті та публічному управлінні» (Тернопіль, ЗУНУ, 27 листопада 2025р.)
38. Шевченко, О. М. Роль органів місцевого самоврядування у попередженні надзвичайних ситуацій. Науковий журнал «Регіональна економіка», 2023. URL: <https://regionaldev-journal.ua/shevchenko2023>
39. Papadopoulou, C.-I., Kalogiannidis, S., Kalfas, D., Konteos, G., & Kapageridis, I. Civil Protection in Greece's Cities and Regions: Multi-Hazard Performance, Systemic Gaps, and a Roadmap to Integrated Urban Resilience. *Urban Science*, 2025, 9(9), 362. URL: <https://doi.org/10.3390/urbansci9090362>
40. OECD. Metropolitan Governance for Sustainable Urban Development. OECD Urban Policy Reviews, 2020. URL: <https://www.oecd.org/publications/metropolitan-governance-for-sustainable-urban-development-9789264244095-en.htm>